

 STIEL
architectuur en erfgoed

Januari 2024

GROTE KERK ALMELO Projectplan

Inleiding

De Protestantse Gemeente van Almelo staat op een kruispunt in haar bestaan. In een proces van afweging en bezinning over haar toekomst heeft zij besloten de verschillende wijkerken samen te voegen tot één gemeente in één kerkgebouw. Dit kerkgebouw zal het nieuwe thuis van de geloofsgemeenschap worden, en daarmee de kerk van de toekomst van Almelo.

Na een proces van afwegen en bezinnen, waarbij alle kerkgebouwen gelijkwaardig zijn beoordeeld, is besloten de monumentale Grote Kerk te behouden, en alle overige kerkgebouwen af te stoten. Voorwaarde hierbij is dat de Grote Kerk aangepast kan worden tot een hedendaags en goed functionerend kerkgebouw voor de protestantse gemeente, en eveneens kan gaan functioneren als een multifunctioneel en breed maatschappelijk inzetbaar cultureel gebouw in het hart van Almelo.

De gevolgen van deze keuze zijn tweeledig:

- De Grote Kerk blijft behouden voor de eredienst, en behoudt daarmee zijn functie, zijn maatschappelijke positie en religieuze waarde
- De Grote Kerk zal aangepast moeten worden om passend te zijn voor de hedendaagse kerkgemeenschap en langdurig bruikbaar en exploitabel te zijn

Als je de geschiedenis van De Grote Kerk in ogenschouw neemt, blijkt dat deze zich herhaalt. Op meerdere cruciale punten in de geschiedenis is de kerk aangepast om zijn functie te kunnen behouden. Ook nu zal dat moeten gebeuren.

Dit document beschrijft, onderbouwt en visualiseert de beoogde aanpassingen en gewenste eindsituatie.

Inhoudsopgave:

1. Visie Protestantse Gemeente Almelo
2. Opgave
3. Bouwhistorie en waardering
4. Ontwerpvisie
5. Ontwerp
6. Verduurzaming

I. Visie Protestantse Gemeente Almelo

Loslaten en Opnieuw Beginnen

De Protestantse Gemeente Almelo heeft te kampen met teruglopende bezoekersaantallen. Daarom is de Protestantse Gemeente Almelo gestart met bredere kerkelijk activiteiten dan alleen de traditionele 10.00 uur dienst op zondag. Tijdens corona ontstond de behoefte aan alternatieve vormen van samenkomen (multimediale verbinding van gasten met activiteiten in onze gebouwen), we zien dat deze vorm een blijvende plek heeft ingenomen en de daling van fysiek bezoek aan de kerk in een versnelling heeft gebracht. In het Proces "Loslaten en Opnieuw Beginnen" is gekozen voor zes verschillende inspiratie-bronnen: Bijbel en traditie, Creativiteit, Muziek, Spiritualiteit, Ontmoeting en Naastenliefde. Ieder van deze thema's is nader uitgewerkt en wordt ingevuld met specifieke ontmoetingen, op zaterdagmiddag (Vespers, muziek, maaltijd), zondagochtend en -avond. Voorbeelden: klassiek Oecumenische dienst, Maarten Luther Kingdienst, Johnny Cash, TOP 2000 dienst, bijeenkomst, zangworkshop, Koken voor een Ander (door de week), etc.

Brede maatschappelijke inzet van de Grote Kerk voor de gehele stad Almelo en de regio

De Grote Kerk, als gebouw, is breed geworteld in de Almelose samenleving. Zij staat er sinds 1493 en is niet voor niets een Rijksmonument. Het gebouw heeft de invloeden van alle tijden overleefd, doordat zij in staat is geweest om méé te veranderen in gewijzigde maatschappelijke opvattingen en ontwikkelingen. Het is de overtuiging van de Protestantse Gemeente Almelo, dat er nu een fase is aangebroken waarin onder invloed van veranderde opvattingen over "Geloven en Kerk-zijn", nieuwe ruimte moet worden gegeven aan de brede maatschappelijke inzet van dit schitterende gebouw voor de gehele Almelose samenleving.

Hoe te realiseren

Allereerst zal het gebouw geschikt moeten worden gemaakt voor ánder gebruik dan alleen de traditionele kerkdiensten. Hierin stond van ouds de "verkondiging" centraal, vanuit de hoger geplaatste preekstoel. Door modernisering en aanpassingen, zoals het groeperen van nieuwe stoelen rondom een laaggelegen podium, aangevuld met separate gebruiksmogelijkheden van het koor, en de andere ruimten als consistorie etc., wordt meer intimiteit geboden en kan door flexibilisering van de vloer-indelingen ook ruimte worden geboden aan grote evenementen. Voor ontwerp en realisatie hiervan wordt gebruik gemaakt van Buro Stiel (architect). Zij hebben ruime ervaring met o.a. het herinrichten van religieus erfgoed (Nieuwe Kerk te Delft, Grote Kerk Zwolle, Lebuinus Kerk te Deventer e.a.).

Verduurzaming

De huidige inzichten vragen voor gebouwen als De Grote Kerk om modernisering en klimaat-beheersing (luchtverversing, vochthuishouding, verwarming i.c.m. WTW, etc.), maar ook om moderne multimediale toepassingen. Mede onder invloed van de recente energieprijzen, is een plan uitgewerkt voor deze verduurzaming en multi-functionaliserings, passend binnen de grenzen van dit monumentale gebouw en haar sfeer, uitstraling en inrichting. Hergebruik van klassieke materialen staat centraal. Ook de herinrichting van de Toren (eigendom Gemeente Almelo) wordt hierin betrokken, met verbetering van bijv. toilet faciliteiten, catering-uitgifte punten en letterlijk de openstelling van het gebouw naar de samenleving, door toepassing van veel glas.

Centrale locatie

Met de keuzes uit “Loslaten en Opnieuw Beginnen” is gekozen voor de Grote kerk, in combinatie met het naastgelegen Dienstencentrum “De Schouw”, als de centrale vierplek voor de Protestantse Gemeente Almelo. Dit betekent dat de 3 andere wijkgemeenten hun gebouwen zullen afstoten en begin 2025 samen zullen gaan in één Nieuwe Grote Kerk. Bewust is gekozen voor dit gebouw, vanwege haar historische betekenis en haar centrale ligging, midden in de stad. Met eigen parkeervoorzieningen en de uitstraling als stadskerk, gaan we letterlijk de kerk weer centraal stellen in de stad. Niet alleen in haar rol als centrale vierplek voor de PGA, maar ook als een centrale ontmoetingsplaats voor alle inwoners van de stad. Als gevolg van de voorgestelde transformatie zal de Grote Kerk daarmee opnieuw de positie krijgen die het al eeuwen had: een centrale plek, midden in de stad, waar mensen samen komen voor verschillende doeleinden: soms religieus, soms cultureel, soms maatschappelijk, soms zakelijk.

Programmering

De keuze voor de Grote Kerk, als centrale plaats van ontmoeting voor alle inwoners van de stad, vraagt natuurlijk om een andere programmering, naast de traditionele kerkelijke activiteiten. Niet alleen binnen de eigen kerkelijke geledingen en stromingen, door de keuze voor alternatieve “bronnen-diensten”, maar juist ook door aan diegenen die niet (meer) vertrouwd zijn met het binnengaan van een historisch kerkgebouw, een aantrekkelijke en gevarieerde programmering aan te bieden. Het is onze droom dat de Grote Kerk uiteindelijk weer een prominente plaats zal hebben in de stad. We hopen op zichtbaarheid in de “Uit-agenda” van Almelo, met een veelheid van activiteiten in een divers aanbod, niet alleen op zondag. Hierbij denken wij aan (soms al bestaande activiteiten als) (amateur-)muziek en -kunstvormen, exposities, “Happen en stappen” (een rondwandeling in de stad, verbonden met de Gemeentelijke plannen om te komen tot de revitalisering van het Noorder Kwartier i.c.m. dineren in de Grote Kerk), Grote Concerten, bijzondere vergaderlocatie voor regionale en/of nationale bijeenkomsten (G-40 vergadering, Landelijke eedafneming Rechterlijke macht), Koken voor een Ander, Zakelijke Events, “Follow the Light”, Brood met Spelen, etc. etc.

Hulp en professionaliteit is daarvoor nodig

Kunnen wij als kerkbestuur dit allemaal zélf? Nee! Hiervoor hebben wij niet de juiste vrijwilligers.

Bovengenoemde aanpak vraagt om een interdisciplinaire benadering en aanpak. Niet alleen als wegbereiding, maar ook als constante basis en aanjager onder een aantrekkelijke en gevarieerde programmering. Hiervoor willen wij investeren in de parttime aanstelling van een eigen, professioneel geschoolde "Event Manager". Wij verwachten dat de Gemeente Almelo ons hierin zal ondersteunen door samenwerking en aanvullende bekostiging vanuit bestaande initiatieven. Hierdoor zal het mogelijk worden een breed palet van activiteiten te gaan aanbieden aan de inwoners en het bedrijfsleven van Almelo, en de nabije regio, afgestemd op de behoeften.

Financiële basis en -gezondheid

Bovenstaande is slechts mogelijk als in de basis is voorzien in een gezonde financiële exploitatie van beide gebouwen (Grote kerk en De Schouw). Met andere woorden, de genoemde verbreding van het breed multifunctionele- en maatschappelijke gebruik van beide gebouwen is NIET de noodzakelijke voorwaarde voor een gezonde financiële exploitatie. Zij is daarvan het gevolg.

Dit is mogelijk doordat er bindende afspraken zijn gemaakt met de Stichting Vrienden van de Grote Kerk en de Stichting de Schouw. Deze stichtingen voorzien niet alleen in de bekostiging, maar ook in de uitvoering van de exploitatie, het onderhoud en de instandhouding van beide gebouwen. Daarmee is de PGA verzekerd van gebruik van deze gebouwen en kan ze zich daardoor richten op haar eigen (gediversifieerde) kerkelijke activiteiten. De "Event Manager" is verantwoordelijk voor de overige programmering en wordt betaald uit de aanvullende huurinkomsten. Het ontwerp leidt er nu al toe dat de belangstelling voor de verhuur toeneemt. Al met al is dit een belangrijke bron van inkomsten voor de instandhouding van de kerk. In de toekomst zal dit dus naar alle waarschijnlijkheid intensiveren.

(Start-)subsidies

De plannen rondom de verduurzaming en gebouwaanpassingen t.b.v. verbreding van het maatschappelijk gebruik van de Grote Kerk en de Schouw vragen om een totale investering van ca. € 1.700.000. Hierin wordt grotendeels voorzien uit eigen middelen (afstoten bestaande gebouwen), investeringen door de Stichting Vrienden in verduurzaming, overige fondswerving, bestaande legaten en (energie)subsidies. Voor het resterende deel doen we een beroep op diverse vermogensfondsen, waaronder het uwe.

2. Opgave

De opgave bestaat uit twee hoofdonderdelen

[1] allereerst de **herinrichtingsopgave**: het transformeren van het interieur van de kerk zodat dit weer aansluit bij het gewenste religieuze gebruik, en een breder maatschappelijk gebruik mogelijk maakt. Deze aanpassingen vinden hoofdzakelijk in het interieur van het gebouw plaats, en raken op een enkele plek het casco, omdat er doorbraken gewenst zijn voor een verbetering van de logistiek.

[2] deze opgave kan niet los gezien worden van de **duurzaamheids- en gezondheidsopgave**: het verduurzamen van het kerkgebouw door aanpassing van de verwarmingsinstallaties, het isoleren van vloeren en gewelven en het toevoegen van een ventilatieinstallatie voor een gezond gebruik. Deze ingrepen worden gecombineerd met de herinrichtingsopgave, en zijn benodigd voor een gezonde exploitatie van het gebouw op de lange termijn.

STIEL heeft samen met DWA advies, een integraal plan gemaakt waarin de verschillende onderdelen van de opgave in samenhang met elkaar ontworpen zijn. We zien de huidige transformatie dus als een noodzakelijke ingreep, passend in de ontwikkelingstraditie van het gebouw. De geschiedenis heeft bewezen dat het gebouw met het veranderen van de tijd meeveranderde om zo actueel en urgent te blijven.

De blijvende actualiteit van dit erfgoed is wezenlijk voor de instandhouding, want *'niets is zo veranderlijk als een monument'* *

* Quote van Prof. Fons Asselbergs, voormalig directeur Rijksdienst van Monumentenzorg

Programma van Eisen

'De Grote Kerk moet dienstbaar en bruikbaar zijn aan het brede gebruik door de Protestantse Gemeente. Dit betreft de zondagse vieringen, maar ook alle andere activiteiten van liturgie, ontmoeting, samenkomst en expositie. Uitgangspunten daarbij zijn:

- Maatschappelijk aanwezig en aantrekkelijk
- Open en toegankelijk
- Comfortabel
- Duurzaam en verantwoord
- Exploiteerbaar
- Flexibel
- Toekomstgericht
- Met oog voor de rijke historie en liefde voor het monument
- Faciliterend en functioneel onafhankelijk'

3. Bouwhistorie en waardering

De lange geschiedenis van de Grote Kerk hangt sterk samen met de ontwikkeling van de stad Almelo. De kerk, ooit opgericht als slotkapel van Huis Almelo, is door de eeuwen getransformeerd tot een protestantse stadskerk. Zowel in in- als exterieur zijn verwijzingen naar en elementen uit de stedelijke geschiedenis zichtbaar. Het meest prominent is de grafkelder en het monument van de grafelijke familie op het koor.

Het huidige interieur van de kerk draagt sterk de sporen van de jaren '50 van de vorige eeuw. In een intensieve en sterk visionaire restauratie door architect Karel Simons is een nieuwe eenheid ontworpen, met gebruikmaking van historische objecten uit het oude interieur. Deze situatie vormt het vertrekpunt voor de huidige ingrepen.

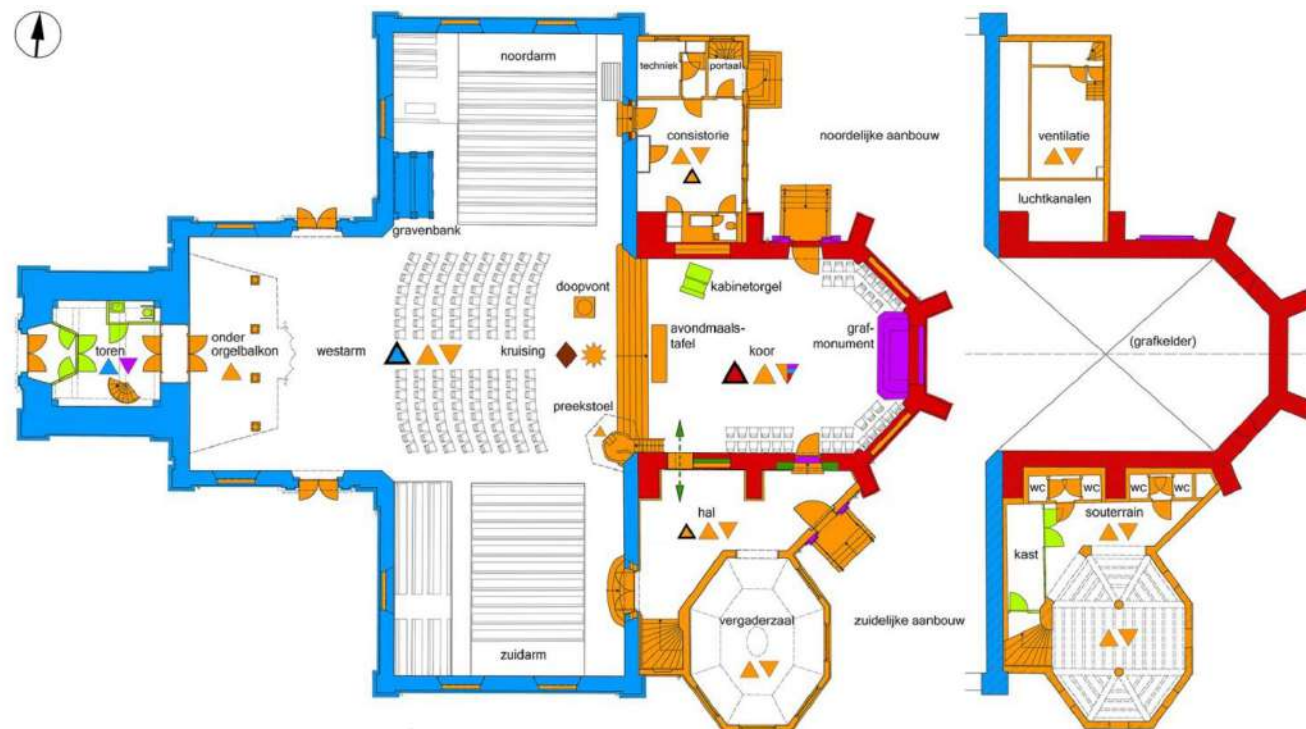
De Fabryck heeft een waardestellend bouwhistorisch onderzoek uitgevoerd. Op de volgende pagina's zijn de faserings- en waarderingstekeningen opgenomen.

GROTE KERK TE ALMELO **WAARDESTELLEND BOUWHISTORISCH ONDERZOEK**

De Fabryck
BUREAU VOOR GEBOUWHISTORISCH ONDERZOEK

Faseringsplattegrond begane grond en kelder / souterrain (rechts), 2023; noorden is boven (Buro STIEL; bewerkt door *De Fabryck*).

Renvooi: ● = circa 1493-circa 1499 ● = 1738-1740 ● = 1791-circa 1805 ● = 1835-1837 ● = 1932-circa-1945 ● = 1955-1957 ● = 1958-2023

▲ = plafond

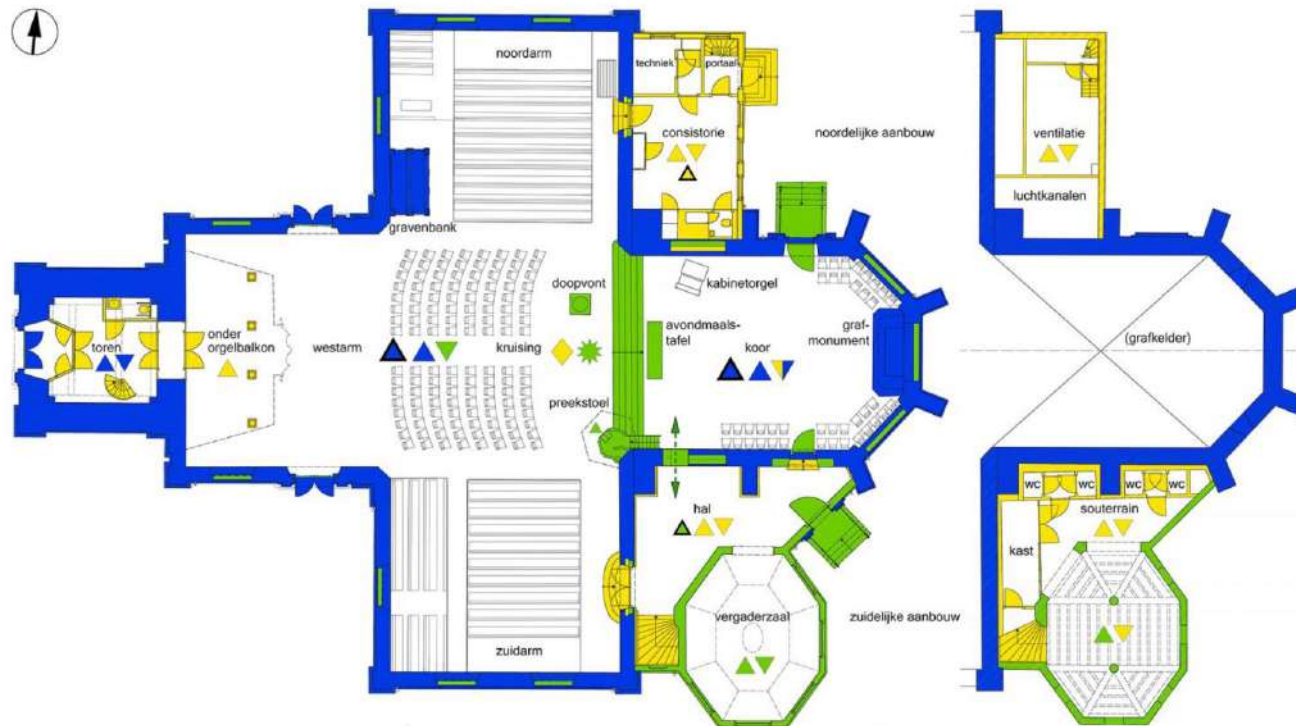
▼ = vloer; eventueel linkerhelft: ondervloer; eventuele rechterhelft: zerken (koor)

△ = kap ◆ = stoelen (circa 1945) ★ = banken

Faseringsplattegrond

Het koor is in aanleg laatmiddeleeuws, en bij de herbouw van de kerk in 1738-1740 geïncorporeerd. Schip en toren zijn in één bouwfase opgericht. Enkel de gravenbank is als interieurelement uit deze tijd nog aanwezig. Grote delen van het interieur en de volledige aanbouwen van de kerk dateren uit de jaren '50 van de vorige eeuw. Een groot deel van de stenen vloer en het complete houten gewelf zijn bij deze restauratie aangebracht.

Bouwhistorische waardestellingsplattegrond begane grond en kelder / souterrain (rechts), 2023; noorden is boven (Buro STIEL; bewerkt door De Fabryck).
Renvooi waardestelling, conform de 'Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek' (Den Haag 2009):

- = hoge bouwhistorische waarde: van cruciaal belang voor de structuur en/of de betekenis van het object
- = positieve bouwhistorische waarde: van belang voor de structuur en/of de betekenis van het object
- = indifferente bouwhistorische waarde: van weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object
- ▲ = plafond △ = kap ◆ = stoelen (circa 1945) * = banken
- ▼ = vloer; eventueel linkerhelft: ondervloer; eventuele rechterhelft: zerken (koor)

8

Waarderingsplattegrond

De Fabryck heeft de bovenstaande waardestelling gemaakt. In hoofdlijnen zijn alle lagen voor de jaren '50 gewaardeerd als van *hoge bouwhistorische waarde*. De ingreep in de jaren '50 wordt wisselend beoordeeld: de elementen die bijdragen aan de structuur van het gebouw, en kwaliteitsvol zijn uitgevoerd zijn *positief* gewaardeerd. Hieronder vallen de vensters, trap naar het hoogkoor, het interieur van banken en liturgisch centrum en de zuidelijke aanbouw. Een aantal elementen uit de jaren '50 zijn als *indifferent* aangemerkt, met name als de uitvoering van de ingreep als zwak wordt gezien. Het meest opvallend hierin zijn de noordelijke aanbouw en de orgelgalerij. Alle later aangebrachte elementen, zoals de inrichting van de toren, zijn eveneens indifferent.

4. Ontwerpvisie

Het bouwhistorisch onderzoek maakt zichtbaar hoe De Grote Kerk door de eeuwen in gebruik is geweest als kerkgebouw. Met de verandering van de tijd en de opvattingen van kerkzijn veranderde het kerkgebouw mee. Er zijn in de geschiedenis drie ingrijpende momenten te zien: De reformatie in 1619, de nieuwbouw in 1738 en de herinrichting in 1955. Deze drie momenten zorgden voor een grondige herinterpretatie van het gebouw.

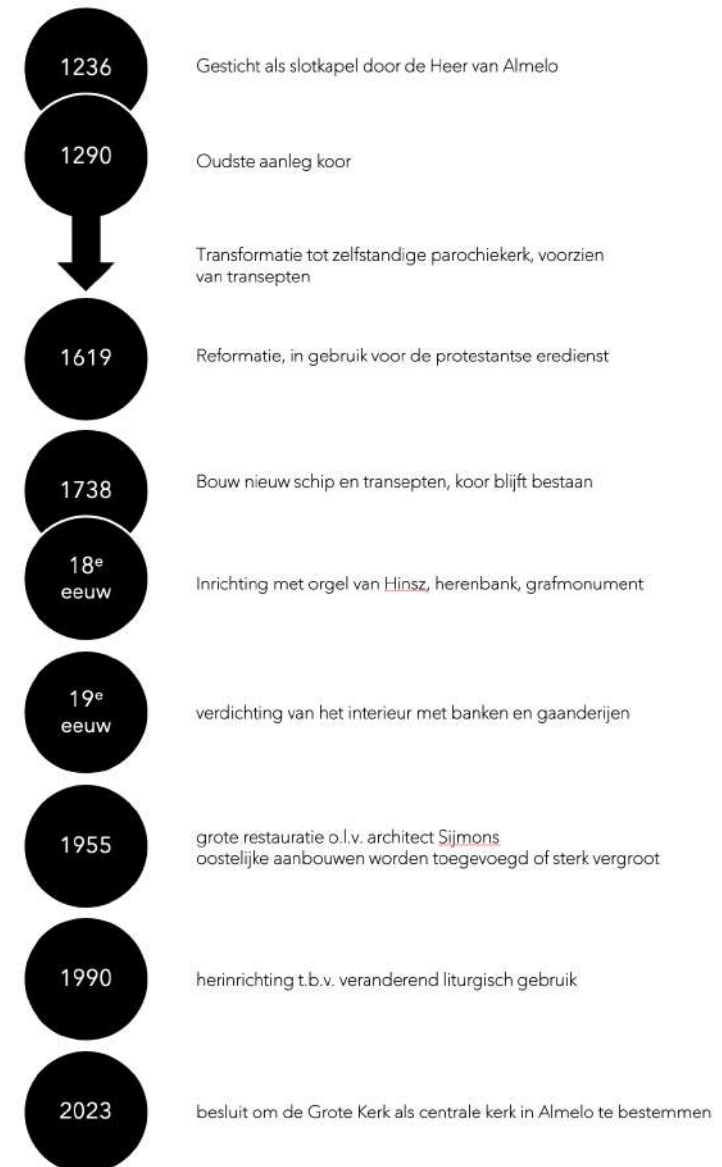
In de tussenliggende periodes stond het gebouw niet stil, maar werd er door aanpassing en aanvulling het interieur verrijkt. In de 18^e eeuw werden de topstukken toegevoegd (orgel, preekstoel, monument en herenbank). In de 19^e eeuw werd het interieur verdicht met banken en galerijen.

De huidige opgave past in deze traditie van aanpassingen en transformatie.

Uitgangspunt is om aan het interieur van de Grote Kerk een waardevolle en verbindende laag toe te voegen. Een laag die de eerdere tijdslagen respecteert en versterkt en ***de ingreep uit de jaren '50 waardeert en actualiseert.***

Doel van deze ingrepen is om het hedendaags multifunctioneel en meervoudig gebruik van de kerk mogelijk te maken, de ruimtelijkheid van de kerk te versterken en verrijken en een nieuwe balans in het interieur te realiseren.

Hierin sluiten we aan op en gaan we verder met de restauratievisie van Sijmons uit de jaren '50. Deze modernistische ingreep is sterk van karakter, maar kent zijn zwaktes in het huidige gebruik. Met de huidige aanpak willen we niet opnieuw een nieuw contrast in de kerk aanbrengen, maar het contrast uit de jaren '50 uitwerken en verrijken tot een waardevol en bruikbaar geheel.

Situatie voor de restauratie '55

Voor de grote restauratie van '55 was de Grote Kerk een typisch protestantse stadskerk. Het interieur van de kerk werd gedomineerd door meubilair dat, hoewel verschillend van leeftijd, een grote onderlinge samenhang had in kleur en vormgeving. Enkel de galerijen, het orgel en de gravenbank onttrokken zich hieraan door de witte afwerking.

Centraal in het interieur stond de preekstoel met dooptuin. Van het historische interieur resteren nu enkel het grafmonument, de zerkenvloer op het koor, de orgelkas en de ingekorte Gravenbank. Alle overige interieuronderdelen dateren uit de jaren '50.

*Geen zitkerk, geen praatkerk,
een bidkerk, een daadkerk!*

Restauratievisie Sijmons

Karel Sijmons is een prominent vertegenwoordiger van de naoorlogse protestantse kerkbouw. Na de oorlog ontstond de opgave om veel kerken te bouwen, en een gedegen visie op kerkenbouw ontbrak. Sijmons nam hier het voortouw in, onder andere door het schrijven van het boek *Protestantsche Kerkbouw*. Zijn visie werd gedragen door de Liturgische Beweging, een genootschap dat binnen de Hervormde Kerk nadacht over liturgie en kerkbouw.

Vanuit zijn positie en visie heeft Sijmons veel kerkrestauraties uitgevoerd. Bekende voorbeelden hiervan zijn de Grote Kerk van Harlingen en de Grote Kerk van Almelo.

De nieuwbouwkerken van Sijmons zijn van grote invloed geweest. De meest tot de verbeelding sprekende voorbeelden zijn de Paaskerk van Zaandam (1958), de Adventkerk van Aerdenhout (1958) en de Thomaskerk in Amsterdam (1966).

De visie van Sijmons spitst zich toe op de architectuur en het gebruik van het kerkgebouw.

- Architectuur:

De schoonheid van de hollandse, protestanse architectuur ligt volgens Sijmons in haar soberheid en essentiële karakter. De schilderijen van Saenredam representeren de hollandse kunst: Leegte, lichtval, een uniform kleurenpalet en een kerkvloer die ruimte biedt voor activiteiten. Sijmons streefde met de restauratie van de Grote Kerk dit beeld na. Hij versoberde de schil van het gebouw tot zijn meest eenvoudige vorm en voegde een beperkt aantal historische en nieuwe meubels toe om deze ruimte van functie te voorzien.

- Gebruik:

Met het gebruik van het protestantse kerkgebouw had Sijmons grote ambities. Hij wilde breken met de eeuwen van passief gebruik: Een dominee op de preekstoel en de gemeente eromheen in de banken. Hij wilde de gemeente actief betrekken bij de liturgie, door hen mee te laten bewegen met de liturgische rituelen. Sijmons deed dit door een deels flexibele opstelling te ontwerpen met stoelen, en het koor van de kerk als avondmaalskerk te bestempelen. De kerkganger kwam tijdens de dienst in beweging om het avondmaal te vieren.

De visie van Sijmons komt ten volle tot zijn recht in de Thomaskerk van Amsterdam: deze kerk is voorzien van een aparte avondmaalskerk.

Verder met Sijmons

De aanpak van Sijmons in de Grote Kerk van Almelo is deels historiserend (vernieuwing gewelf, vernieuwing vensters, aanpassing orgelgalerij, kroonluchters) en deels duidelijk ontworpen in de jaren '50. (zandstenen vloer, nieuw meubilair). E.e.a. resulteerde indertijd tot een samenhangend geheel.

In de afgelopen decennia is het gebruik van de Grote Kerk veranderd, en is het concept van Sijmons minder functioneel gebleken. Nu de Grote Kerk echt van functie verandert is het van belang om een transformatie van het interieur door te gaan, zodat het gebouw weer goed functioneert.

Samenvattend is onze aanpak '*verder met Sijmons*'. Vanuit de waardering voor de sterk architectonische aanpak en het integrale karakter van het geheel, willen we de visie en ingrepen van Sijmons als vertrekpunt nemen bij de nieuwe transformatie. We onderscheiden daarbij twee elementen

- De visie van Sijmons

De visie van Sijmons gaat over de architectonische kwaliteit van het interieur en de vormgeving van het functionele gebruik. Hierin zien we veel kwaliteiten en aanknopingspunten voor de huidige opgave: De schitterende, witte en lichte kerk als centrale overkoepeling in Almelo en de oplossing om rond het verschillende gebruik van de kerk verschillende ruimtes te scheppen (avondmaalskerk, preekkerk, vrije opstelling middenschip).

In de geest van Sijmons willen we deze concepten actualiseren en dienend maken voor het hedendaags gebruik

- De ingrepen van Sijmons

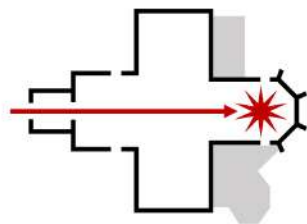
De ingrepen van Sijmons zijn sterk dienend geweest aan zijn hierboven omschreven visie. Het historiserende karakter van verschillende ingrepen is ingegeven vanuit zijn visie op het kerkgebouw. Hier zien we, ook gezien de bouwhistorische waardestelling, de ruimte voor aanpassingen in het gebouw. Enkele voorbeelden:

- . Het bankenplan is gerelateerd aan de capaciteitsvraag van de kerk. Sijmons heeft bewust een groot deel van de kerk geen banken gegeven. Wel zet hij de banken in om een zekere intimiteit op de kerkvloer te realiseren.

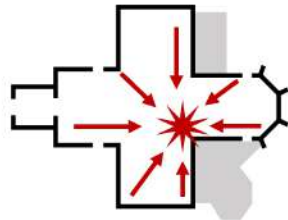
- . Het minimaliseren van het historische meubilair is een tijdsbeeld. De historische objecten die in de kerk aanwezig zijn willen we koesteren en op een nieuwe wijze inpassen

- . Het liturgisch centrum (doopvont/kansel/avondmaalskerk) is vormgegeven vanuit een monofunctionele en statische visie op liturgie.

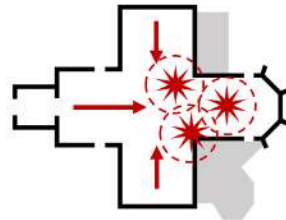

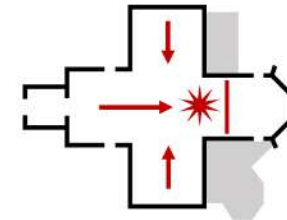
Katholiek
Axiaal, georiënteerd

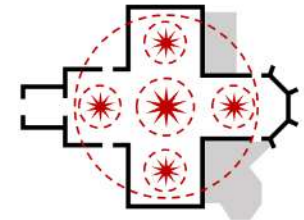
Protestants
Centrisch, gefocust

Sijmons
Excentrisch, accentrisch

Nu
Frontaal, teatraal

Straks
Lokaal, geaccenteerd

Gebruiks- en orientatiegeschiedenis

De Grote Kerk is in de loop van de tijd meerdere malen herontdekt als kerkgebouw. De contour van het gebouw bleef grotendeels gelijk, maar het gebruik van het interieur veranderde grondig. Bovenstaande schema's laten deze ontwikkeling in oriëntatie zien. De huidige opzet is, sinds het opheffen van de avondmaalskerk van Sijmons, het meest verwant aan de katholieke opstelling: Het koor functioneert als podium en decor.

In de nieuwe situatie willen we een volgende stap in deze orientatiegeschiedenis maken, door het gebouw, conform de visie van Sijmons, te waarderen als centraalbouw en meerdere brandpunten te geven. De uitwerking van dit concept volgt op de volgende pagina's.

Herinrichtingsconcept

Sijmons waardeerde de kerk als een overdekt plein. Hij streefde het beeld van de schilderijen van Saenredam na als karakteristiek beeld van het hollandse, protestantse kerkgebouw.

De opzet van de Grote Kerk als Grieks kruis geeft de kerk het karakter van een overkoepelde centraalbouw. De armen van de kerk zijn ongeveer gelijkwaardig qua maat en sfeer, maar verschillend in karakter. Het oude koor ligt verhoogt en vormt het onbetwiste hoogtepunt van de kerk.

Om de veelkleurigheid van het nieuwe gebruik van de kerk op een evenwichtige wijze in te passen, worden onder de overkoepeling van het gebouw afzonderlijke plekken gemaakt voor de verschillende functies. Dit is conform het concept van Sijmons. De functionaliteit is echter veel diverser, dus de nieuwe functies liggen verder uit elkaar.

Uitgangspunt is een multifunctionele kerkvloer die een diversiteit aan activiteiten en groepsgroottes kan faciliteren. Het grotendeels verwijderen van het bankenplan is noodzakelijk om dit mogelijk te maken.

- Viering

Het hoogtepunt van de liturgie vindt, in lijn met de traditie van het kerkgebouw, plaats op het koor. Deze meest heilige plek wordt opnieuw gewaardeerd als sacrale ruimte. Hier vinden kleine vieringen plaats en deze ruimte is onderdeel van het liturgisch centrum

- Verstilling

De kerk van nu heeft een functie in de maatschappij als plek van verstilling. Een ruimte voor contemplatie en verinnerlijking, een plek om een kaars te branden of een geliefde te herdenken

- Ontmoeting

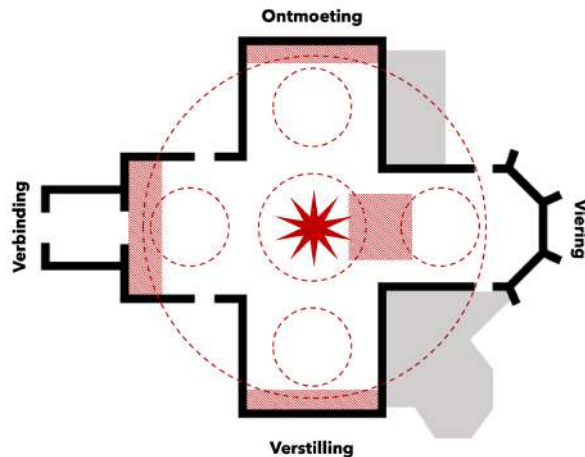
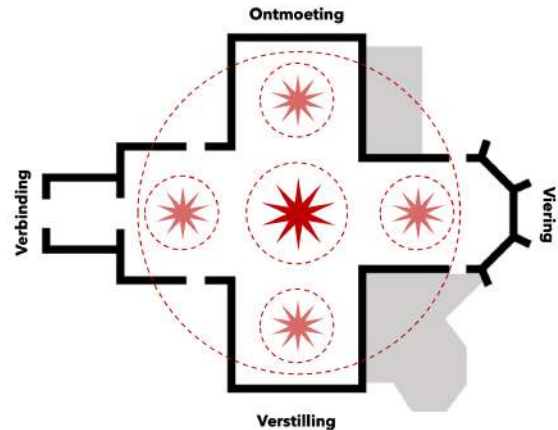
De kerk van nu is een groep mensen die elkaar ontmoet en het leven met elkaar deelt. Deze ontmoeting vindt niet alleen plaats rond de viering van de liturgie, maar ook door de week.

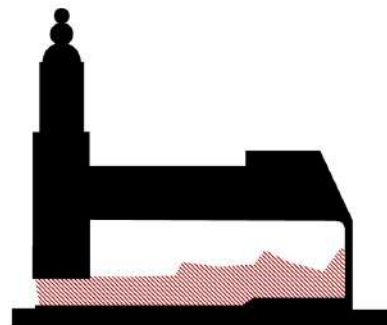
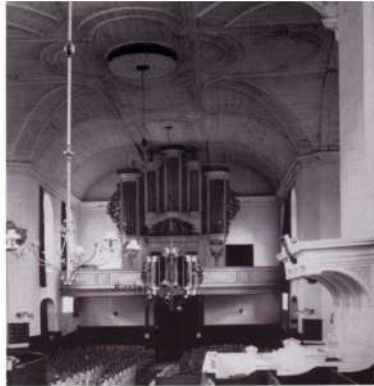
- Verbinding

De kerk van nu verbindt zich aan de maatschappij door openheid, gastvrijheid en dienstbaarheid. De kerk wil haar gebouw delen met elke bewoner van Almelo

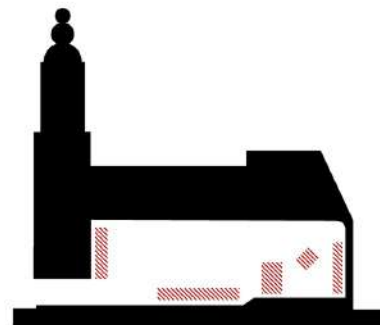
- het midden

Op het middelpunt van het gebouw komen de bovenstaande activiteiten samen. Hier klopt het hart van het gebruik van de kerk.

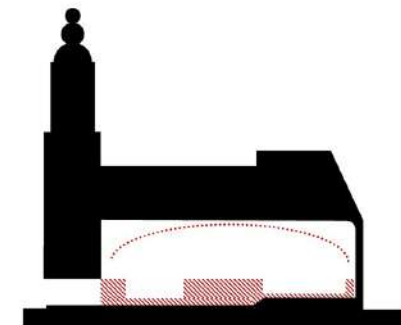

Toen
Inrichting / gebouw
twee werelden
de inrichting was aan elkaar verbonden

Nu
objecten / schil
een grote ruimte
met losse, zwevende objecten

Straks
hemel / aarde
de plint van het gebouw verbindt
de verschillende functies en plekken
tot een middenstip onder de hemel

Herinrichtingsconcept

De inrichting van de Grote Kerk was voor de restauratie in de jaren '50 een aangeengesmolten houten interieur waarin het orgel en de prinsenbank een bijzondere positie innamen. Het houten interieur en het casco van de kerk waren twee afzonderlijke werelden.

De restauratie van Sijmons isoleerde de belangrijkste interieurobjecten, en plaatste deze als losse, zwevende objecten in de stenen schil van het gebouw. Het banken- en stoelenplan had een verbindende functie.

In de nieuwe situatie wordt opnieuw onderscheid gemaakt tussen de koepel van het gebouw en de gemeubileerde plint. De verbinding vindt nu plaats door de lambrisering. De inbouwen in de drie armen van de kerk geven de kerk intimiteit en functionaliteit.

5. Ontwerp

Vanuit de ontwerpvisie is een totaalontwerp gemaakt voor kerkinterieur en aanbouwen. Het programma van eisen is zodanig ingepast dat, met behoud van de monumentale waarden van het gebouw, de vernieuwde bestemming is ingepast.

De **vrije kerkvloer** is noodzakelijk voor het hedendaags en multifunctioneel gebruik. Met een nieuwe **stoelenplan** wordt het gebruik flexibel vormgegeven.

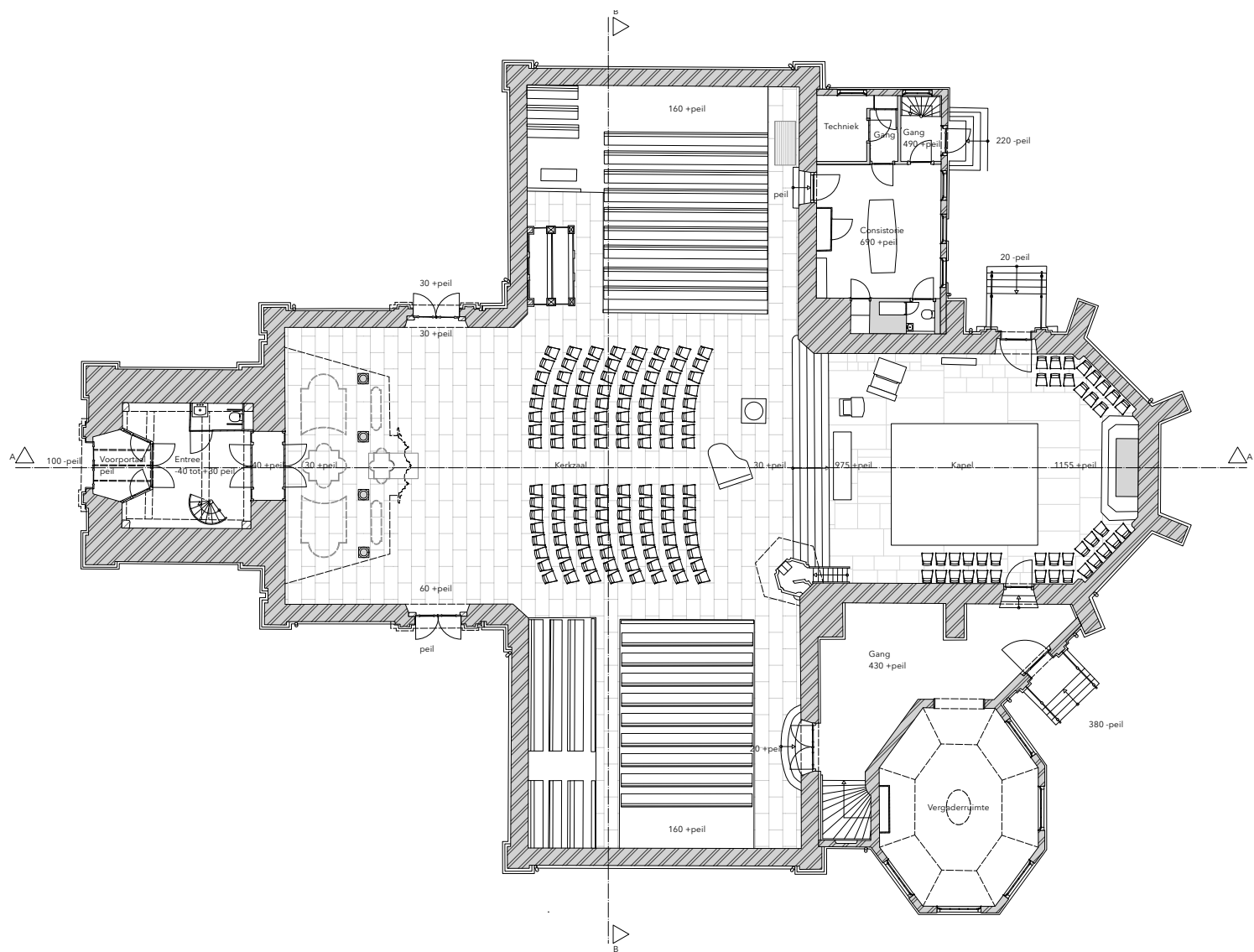
Rond toren en orgel zijn de nieuwe **entreefaciliteiten** ingepast. De orgelgalerij en onderbouw zijn opnieuw vormgegeven.

Een geschilderde **lambrisering** brengt de intimiteit op een hedendaagse wijze terug in het gebouw. In **de transeptarmen** worden ondersteunende functies voor het hedendaags gebruik ingepast: Stiltekapel, keuken en bergingen. De inbouwen zijn beide voorzien van een **galerij**, refererend aan de 19^e-eeuwse situatie.

De verbinding tussen koor en kerk wordt verbeterd door het **podium** te ontwerpen als van de grote trap. Een nieuw **koorhek** maakt het mogelijk het koor als separate ruimte te gebruiken.

De **noordelijke aanbouw** wordt hoofdzakelijk facilitair. De **zuidelijke aanbouw** wordt verbeterd als grote zaal bij het kerkgebouw.

Plattegrond bestand

Situatie 2023

De in zwart getekende onderdelen betreffen de nieuwe ingrepen.

Impressie herinrichting

Overzicht kerkzaal naar het westen

Impressie herinrichting

Overzicht kerkzaal naar het westen

Impressie herinrichting

Overzicht kerkzaal naar het oosten

Impressie herinrichting

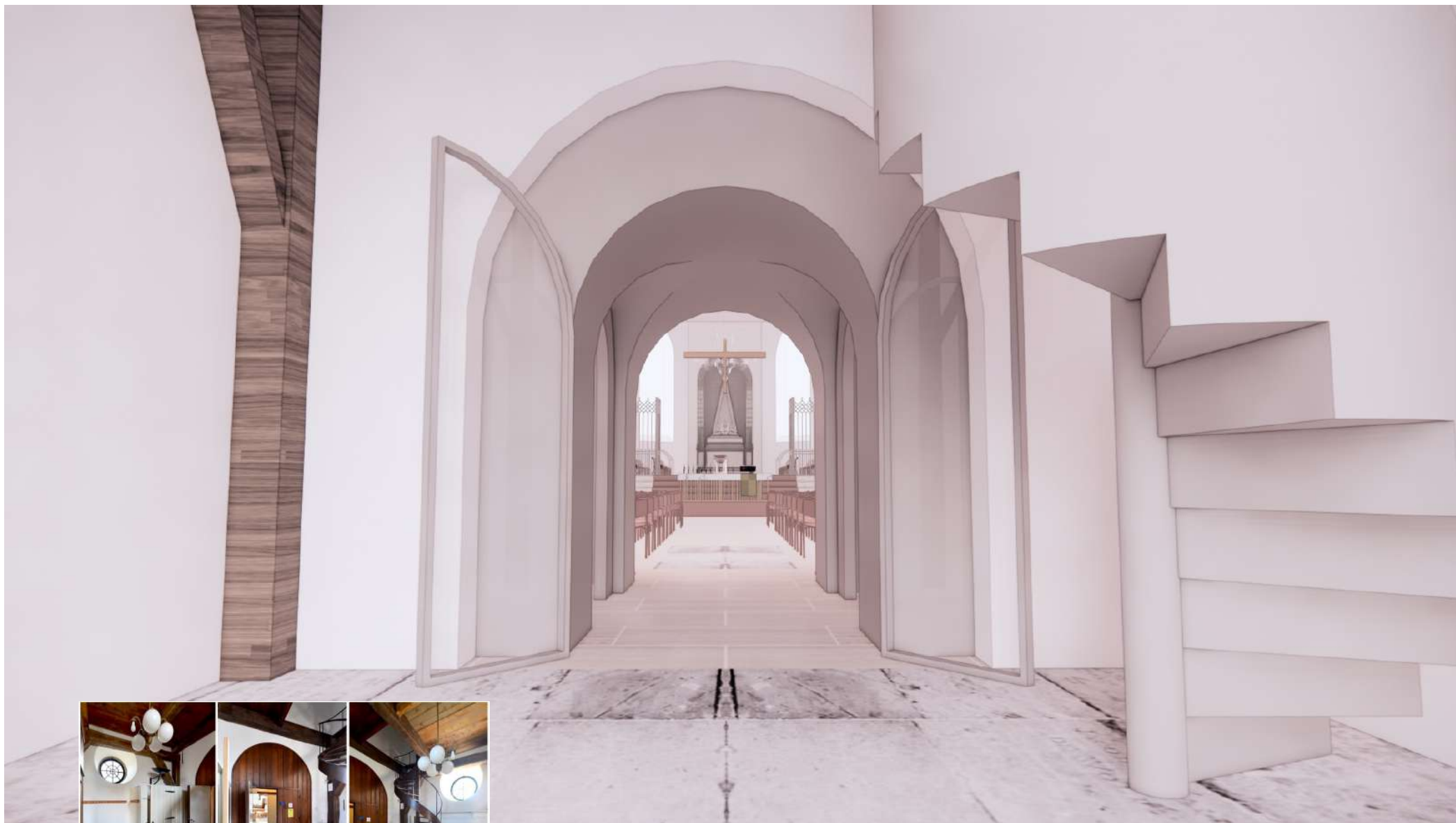
Overzicht kerkzaal naar het zuidoosten

De nieuwe onderbouw onder het orgel is ondergeschikt aan de galerij, en voegt zich in de detaillering van de plint van de kerkzaal.

Impressie torenportaal, doorkijk naar het koor van de kerk. De vorm van het grafmonument wordt omlijst door de getoogde entreedeeuren.
Inzet: huidige torenportaal.

Impressie inpassing Noordtransept. De trap verbindt de beneden- en bovenfoyer. De centraal geplaatste bar is de pendant van het doopvont in het zuidtransept. De balusters van de orgelgalerij worden hergebruikt in de balustrade, het hout van de banken wordt hergebruikt in de onderbouw.

Door het verwijderen van de preekstoel is een compacte en centrische opstelling mogelijk. De inbouw in het zuidtransept heeft een relatie met het liturgisch centrum, omdat hier de gedachtenisplek is voor de overledenen van de gemeente. Uiterst rechts is het herplaatste bankenblok zichtbaar. Hier wordt de regie over de techniek gevoerd.

6. Verduurzaming

De verduurzaming van gebouw en installaties is onlosmakelijk aan de transformatie van de Grote Kerk verbonden. De volgende maatregelen worden voorgesteld:

- Het gaan stoken van de kerk op laagtemperatuursverwarming
- Het aanbrengen van een warmtepomp
- Het vervangen van de huidige, kapotte vloerverwarming in het schip i.c.m. het isoleren van de bestaande betonvloer. De zandstenen tegels worden herplaatst.
- Het toevoegen van vloerverwarming in de transepten i.c.m. het isoleren van de bestaande betonvloer
- Het verwijderen van de afgeschreven luchtverwarming
- Het plaatsen van een nieuwe ventilatievoorziening met warmteterugwinning. Deze is, met de ervaring van Corona en de intensivering van het gebruik, noodzakelijk voor het gezond gebruiken van de Grote Kerk.
- Het isoleren van het gewelf door het plaatsen van harde isolatieplaten op de zoldervloer
- het aanbrengen van LED-verlichting

De bovenstaande maatregelen volgen uit het duurzaamheidsadvies van DWA, en moeten nog verder worden uitgewerkt. Het inpassen van de maatregelen is bouwkundig goed mogelijk.

Notitie

DWA

Kenmerken			
Project	21365 Advieswerkzaamheden Grote Kerk te Almelo	Datum	14-07-2023 REV 17 juli 2023 + 28-7-2023
Auteur	de heer W.G. Rozeveld	Co-lezer	
Onderwerp	Verduurzaming en installatieadvies Grote Kerk Almelo	Status	Concept
		Kenmerk	21365-742126

Verduurzaming en installatieadvies Grote Kerk Almelo

1 Inleiding

De grote Kerk is in 1236 gesticht door de heer van Almelo als stichtkapel. Deze kapel werd in 1299 parochiekerk van de stad Almelo. De Grote Kerk in Almelo is een stadkerk van het type kruiskerk. Het koor is gebouwd in 1403 en het schip in 1730. Vanaf 1619 is de kerk in gebruik voor de protestantse eredienst.

In 1873 is de kerk verbouwd en in 1957 is de kerk gerenoveerd. De kerk is een rijksmonument. De toren heeft 3 klokken (1626, 1736 en 1870). Het orgel is gebouwd in 1754 door A.A. Hinz. Het grafmonument op het koor is van 1772 en het rouwbord van 1778. De huidige torenbekroning is in 1781 geplaatst.

Figuur 1.1 uitzicht kerk vanaf het water

Figuur 1.2 vooraanzicht

Het kerkelijk Bureau Protestantse Gemeente Almelo heeft DWA, via Buro Stiel, gevraagd om te onderzoeken of het mogelijk is om de kerk te verduurzamen. Op 25 mei 2023 is een bezoek gebracht aan de kerk en is er een opname uitgevoerd van de aanwezige installaties, de staat van de installaties en de mogelijkheden om te verduurzamen. De installatie tekeningen zijn niet meer aanwezig. Wel zijn er bouwkundige tekeningen aanwezig en hebben we de gasmeterstanden van de koster ontvangen om te beoordelen.

2 Analyse huidige situatie

2.1 Ventilatie

Het Kerkgebouw is voorzien van ventilatie welke verzorgt wordt door een luchtbehandelingskast die in de kelder is opgesteld. De luchtbehandelingskast is aangesloten op de cv-ketel welke ook in de kelder is opgesteld.

Verduurzaming en installatieadvies Grote Kerk Almelo | 17 juli 2023 | 21365

Op alvorens aflevering van de eindrapportage is DWA 2019 aan de draagende DWA 2019 is gepubliceerd op onze website onder het domein: [dwa.nl](https://www.dwa.nl)

1 / 5

Middelpunt

Voor het orgel

Voor koorhek

Voor stiltekapel

